

Sławomir Kubat

Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

SARS-CoV-2 w służbie wymiaru sprawiedliwości – instrumenty przeciwdziałania wykluczenia covidowego w wymiarze sprawiedliwości – perspektywa polska oraz wybranych państw i organizacji europejskich

1. Wstęp

Twierdzenie, że epidemia SARS-CoV-2 wywarła wpływ na funkcjonowanie każdego obywatela, podmiot gospodarczy, instytucje czy organ administracji rządowej i samorządowej należy do oczywistości. Podobnie jak teza, iż pandemia przyczyniła się do zwiększenia wykluczenia społecznego w niemal każdej przestrzeni aktywności człowieka. Jednym z obszarów dotkniętych skutkami SARS-CoV-2 był wymiar sprawiedliwości. Jest to rewir newralgiczny dla każdego społeczeństwa. To jego zadaniem jest stać na straży praw i wolności każdej jednostki oraz chronić jednostkę przed wykluczeniem społecznym. Dlatego tak istotne jest podjęcie próby odpowiedzenia na trzy podstawowe pytania badawcze. Jaki wpływ epidemia miała na sposób działania wymiaru sprawiedliwości? Jak wymiar sprawiedliwości poradził sobie z tą nadzwyczajną sytuacją? I w końcu - czy instytucje prawodawcze wprowadziły odpowiednie ramy prawne dla funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w tej wyjątkowej sytuacji. Na

każde z tych pytań należy odpowiedzieć w kontekście najważniejszego zagrożenia społecznego czyli wykluczenia jednostki i możliwości naruszenia jej podstawowych praw i wolności.

Wstępna analiza danych dotyczących krajowych wymiarów sprawiedliwości wśród państw członkowskich Rady Europy napływających za pierwsze trzy kwartały 2020 roku pozwala na postawienie hipotezy, iż podjęte rozwiązania przeciwdziałające wykluczeniom społecznym w obrębie wymiaru sprawiedliwości na szczeblu krajowym i regionalnym przeciwdziałały negatywnym skutkom pandemii, zaś zastosowane rozwiązania, szczególnie technologiczne, w dalszej perspektywie normalizacji, mogą przyczynić się do zwiększenia efektywności i skuteczności funkcjonowania organów sądowniczych.

W pierwszej kolejności konieczna jest syntetyczna analiza środków podejmowanych przez państwa europejskie i europejskie organizacje międzynarodowe celem przeciwdziałania ograniczeniom związanym z SARS-CoV-2 w wymiarze sprawiedliwości (informacje na temat wpływu pandemii COVID-19 na wymiar sprawiedliwości wraz ze wskazaniem zastosowanych środków krajowych są na bieżąco aktualizowane na stronie internetowej Unii Europejskiej oraz CEPEJ).

2. Europejskie akty prawne przeciwdziałające skutkom pandemii

Według informacji wskazanych przez instytucje Unii Europejskiej oraz Komisji ds. Skuteczności i Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości CEPEJ (Oficjalna Strona Internetowa Unii Europejskiej 2020) większość zastosowanych przez państwa europejskie instrumentów przeciwdziałających negatywnym skutkom pandemii w wymiarze sprawiedliwości miała swoją podstawę ustawową – Austria (StF: BGBl. I Nr. 16/2020), Bułgaria (На основание чл. 101, ал. 3 от Конституцията

на Република България), Chorwacja (po ogłoszeniu epidemii COVID-19 w Republice Chorwacji, zgodnie z zaleceniami m.in. Chorwackiego Instytutu Zdrowia Publicznego w dniu 13 marca 2020 roku Ministerstwo Sprawiedliwości wydało rekomendację dotyczącą prac wszystkich organów sądowych Republiki Chorwacji w czasie epidemii), Włochy (D.L. 17 marzo 2020, n. 18), Niderlandy (e-justice 2021), Polska (Dz.U. 2020 poz. 568), Słowacja (62/2020 Z. z.) - lub aktów niższej rangi wydawanych przez organy władzy wykonawczej związanej z wymiarem sprawiedliwości (Luksemburg (Rgd du 18 mars 2020), Hiszpania (Real Decreto-ley 64/2020, de 28 de abril), Grecja (CEPEJ 2020)). W mniejszości znalazły się państwa, które zdecydowały się delegować regulacje prawne bezpośrednio organom sądowym - Słowenia (Uradni list RS, št. 165/20 in 2/21), Litwa (Nr. 579, 2020-06-10, paskelbta TAR 2020-06-11, i. k. 2020-12723) - lub zastosować rozwiązania już przewidziane w prawodawstwie - Szwecja (e-justice 2021), Dania (Nybroe 2020), Irlandia (e-justice 2021), Węgry (Ibidem), Niemcy (BMJV Corona 2021).

W Bułgarii weszła w życie ustawa o środkach i działaniach podjętych w stanie wyjątkowym ogłoszonym decyzją Zgromadzenia Narodowego z dnia 13 marca 2020 roku oraz o przeciwdziałaniu skutkom pandemii określana jako „ustawa o stanie wyjątkowym”. Przewidywała ona m.in., że do czasu odwołania stanu wyjątkowego rozprawy sądowe mogą się odbywać zdalnie przy zapewnieniu bezpośredniego, wirtualnego udziału stron i innych uczestników postępowania. Regulacja dotycząca zasad funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości opiera się na trzech grupach aktów prawnych tj. ustawach, decyzjach Naczelnej Rady Sądownictwa oraz zarządzeniach poszczególnych prezesów sądów. I tak dnia 13 marca 2020 roku Zgromadzenie Narodowe Republiki Bułgarii ogłosiło stan wyjątkowy w drodze ustawy o stanie wyjątkowym (SEA). Tego samego

dnia Zgromadzenie Narodowe uchwaliło ustawę o środkach i działaniach w czasie stanu wyjątkowego (zwana ustawą o stanie wyjątkowym lub SOOŚ). Komentatorzy zwracają przy tym uwagę, iż w miarę jak przepisy prawa i decyzje wydawane przez Naczelną Radę Sądownictwa stają się coraz bardziej szczegółowe, to następuje stopniowe ograniczanie swobody prezesów sądów w zarządzaniu reakcją na COVID-19 poszczególnych sądów.

Z kolei w Luksemburgu stan kryzysu pandemicznego ogłoszony został na mocy rozporządzenia wielkksiążęcego z dnia 18 marca 2020 roku (*Règlement grand-ducal du 18 mars 2020*). Akt ten wprowadzał szereg środków w ramach przeciwdziałania COVID-19. W czasie trwania stanu kryzysu parlament nie mógł zostać rozwiązany, zachowywał wszystkie swoje uprawnienia ustawodawcze i mógł w dowolnym momencie w okresie trzech miesięcy uchwalić ustawę odwołującą stan kryzysu. Dekrety przyjmowane w tym okresie traciły moc prawną w dniu odwołania stanu kryzysu. Natomiast aktem bezpośrednio odnoszącym się do wymiaru sprawiedliwości w okresie COVID-19 było przyjęte 25 marca 2020 roku rozporządzenie wielkksiążęce sporządzone przez Ministerstwo Sprawiedliwości, w którym zawieszono bieg terminów w sprawach sądowych i przyjęto określone inne środki proceduralne. Tym samym na mocy przepisu ogólnego zawieszono bieg wszystkich terminów w postępowaniach sądowych i administracyjnych oraz w postępowaniach przed sądami wojskowymi i Trybunałem Konstytucyjnym.

W Słowenii parlament przyjął ustawę zmieniającą ustawę o środkach tymczasowych w kwestiach sądowych, administracyjnych oraz w innych kwestiach prawa publicznego służących ograniczeniu szerzenia się choroby zakaźnej SARS-CoV-2 (COVID-19) (Uradni list RS, št. 36/20 in 61/20). Akt ten stanowił podstawę prawną dla organów sądowych

i administracyjnych oraz innych organów publicznych upoważniającą do organizowania rozpraw i posiedzeń oraz wydawania orzeczeń i doręczania pism w sprawach niemających pilnego charakteru, ale wciąż przy zachowaniu warunków nieprzerwanej ochrony oraz ciągłości pracy dla personelu i klientów. Na tej podstawie zarządzeniem prezesa Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2020 roku wydanym na podstawie wniosku Ministra Sprawiedliwości zawieszono bieg wszystkich terminów procesowych poza sprawami pilnymi.

Na Litwie (Ibidem, s.2) organy władzy ustawodawczej nie przyjęły żadnych dedykowanych wymiarowi sprawiedliwości w okresie COVID-19 aktów prawnych. Decyzje w tym zakresie pozostawiono wyłącznie władzy sądowniczej. W następstwie czego Rada Sądownictwa wydała zalecenia dla prezesów sądów dotyczące organizacji pracy w poszczególnych sądach w okresie kwarantanny, pozostawiając im swobodę uznania w kwestii wdrożenia tych zaleceń w praktyce.

Przykładem przyjęcia całkowicie odmiennej strategii od innych państw europejskich była Szwecja, w której systemowo nie przyjęto żadnych nadzwyczajnych rozwiązań na czas pandemii (Ibidem, s.2). Praca szwedzkich organów sądowniczych uległa spowolnieniu, ale źródłem takiego stanu rzeczy nie były rozwiązania prawodawcze lecz choroby stron, prawników, osobowych źródeł dowodowych czy biegłych.

Wskazane akty normatywne doprecyzowały zasady i warunki funkcjonowania szeregu instrumentów regulujących trzy podstawowe zagadnienia związane z wymiarem sprawiedliwości. Należały do nich terminy w postępowaniach sądowych, organizacja administracyjna wymiaru sprawiedliwości i współpraca sądowa między państwami europejskimi.

3. Regulacje administracyjne systemów europejskich w dobie COVID-19

Katalog zastosowanych środków obejmował w zakresie terminów zawieszenie biegu terminów (Austria, Belgia, Polska, Cypr, Francja, Włochy, Lotwa, Luksemburg, Malta, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Hiszpania), zawieszenie terminów przedawnień (Austria, Belgia, Polska, Francja, Włochy, Portugalia, Rumunia, Słowenia, Hiszpania) zawieszenie terminów na wniesienie środków odwoławczych (Polska, Francja, Włochy, Luksemburg, Malta, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Hiszpania), zawieszenie biegu terminów odsetek (Polska, Francja, Włochy), wydłużenie terminów na dokonywanie określonych czynności procesowych, np. Estonia, Polska, Francja, Włochy, Luksemburg, Malta, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Hiszpania (e-justice 2020).

Powszechnymi środkami regulującymi administracyjne funkcjonowanie sądów były ograniczenie kontaktów między stronami sporów sądowych lub uczestnikami postępowań (Austria, Belgia Polska, Chorwacja, Francja, Grecja, Włochy, Litwa, Luksemburg, Malta, Niderlandy, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Hiszpania), całkowite lub częściowe zaprzestanie pracy sądów (Austria, Belgia, Polska, Czechy, Francja, Grecja, Włochy, Malta, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Hiszpania) całkowite lub częściowe zaprzestanie świadczenia pracy przez pracowników sądów (Belgia, Bułgaria, Polska, Cypr, Francja, Włochy, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Hiszpania), wprowadzenie ścisłych procedur sanitarnych (Bułgaria, Polska, Francja, Grecja, Irlandia, Włochy, Litwa, Luksemburg, Malta, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Hiszpania) warunkujących dostęp do budynków sądów (Austria, Polska, Francja, Grecja, Irlandia, Włochy, Luksemburg, Malta, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Hiszpania), wprowadzenie

pracy zdalnej (Polska, Bułgaria, Francja, Włochy, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Hiszpania), wideokonferencji (Belgia, Estonia, Francja, Grecja, Węgry, Irlandia, Niderlandy, Portugalia, Rumunia, Hiszpania), prowadzenie rozpraw zdalnie (Bułgaria, Polska, Francja, Grecja, Węgry, Niderlandy, Portugalia, Rumunia, Hiszpania) oraz wprowadzenie ścieżek on line (Bułgaria, Estonia, Grecja, Portugalia) (Ibidem).

W niektórych państwach europejskich zdołano dokonać zmiany procedur sądowych przewidujących modyfikacje w zakresie egzekucji (Austria, Chorwacja, Łotwa, Litwa, Luksemburg, Portugalia, Słowenia), postępowań rejestrowych (Bułgaria, Luksemburg, Słowenia), postępowań upadłościowego (Estonia, Łotwa, Słowenia), czynności notarialnych (Belgia, Bułgaria, Czechy, Estonia, Hiszpania), trybu doręczeń (Bułgaria, Polska, Cypr, Estonia, Irlandia, Litwa, Luksemburg, Rumunia) i świadczenia pomocy prawnej (Estonia) (Ibidem).

Nie może umknąć uwadze, iż były również państwa europejskie, które nie dokonywały żadnych zmian lub zmiany te nie miały charakteru istotnego – były podyktowane sytuacją pandemiczną prawników i uczestników postępowania (Finlandia, Dania, Szwecja) (Ibidem).

Analiza środków stosowanych przez państwa europejskie w przedmiocie ochrony praw człowieka w realiach pandemicznych skłania do postawienia tezy, iż państwem, które w sposób wszechstronny i wzorcowy je przygotowała i wdrożyła była Portugalia. W pierwszej kolejności należy wskazać na zastosowanie przez Lizbonę instrumentów ustrojowych przewidzianych w sytuacjach kryzysowych. Implikacją wprowadzenia stanu nadzwyczajnego było stworzenie ram prawodawczych na czas trwania COVID 19, wykreowanie w świadomości obywateli przewidywalności działania organów administracji publicznej w czasie trwania nieprzewidywalnej pandemii oraz wskazanie podstawy

dochodzenia ewentualnych odszkodowań za określone przez prawo w randze ustawowej działania państwa.

Od 19 marca 2020 roku do 17 kwietnia 2020 roku w Portugalii, na podstawie dekretu nr 14-A/2020, dekretu nr 2-A/2020, dekretu nr 2-B/20, ustawy nr 1-A/20 ze zmianami oraz dekretu z mocą ustawy nr 10-A/20 ze zmianami, wprowadzono stan wyjątkowy. Natomiast od 18 kwietnia 2020 roku do dnia 17 maja 2020 roku, na podstawie uchwały nr 33-A/20, uchwały nr 33-C/20, ustawy nr 1-A/20 ze zmianami oraz dekretu z mocą ustawy nr 10-A/20 ze zmianami, wprowadzono na całym terytorium państwa stan klęski żywiołowej (CSM 2020; Oficjalna Strona Internetowa Unii Europejskiej 2020).

Wprowadzone stany nadzwyczajne pozwoliły uregulować najważniejsze kwestie procesowe z punktu widzenia interesów obywateli. I tak na podstawie art. 7 wersji ujednoliconej ustawy nr 1-A/20 rozstrzygnięto kwestie związane z biegiem terminów sądowych. Zawieszono bieg terminów w postępowaniach sądowych, których nie uznano za pilne, na okres, którego zakończenie miałyby zostać ogłoszone w drodze dekretu z mocą ustawy. Zapewniono kontynuację, bez zawieszenia terminów i czynności, pilnych postępowań sądowych. Zawieszono bieg terminów przedawnienia. Zawieszono nakazy eksmisji lokatorów i nakazy egzekucji hipotek ustanowionych na prywatnych nieruchomościach mieszkalnych. Zawieszono bieg terminów do składania wniosków o wszczęcie postępowania upadłościowego przez dłużników. I w końcu zawieszono czynności w postępowaniach egzekucyjnych, w tym środki egzekucyjne, chyba że spowodowałyby to powstanie nieodwracalnej szkody lub utratę środków utrzymania wierzyciela. Z kolei art. 15 dekretu z mocą ustawy nr 10-A/20 przewidywał, że w przypadku zamknięcia sądu na określonym obszarze decyzją administracyjną, z uwagi na pandemię, bieg terminów procesowych

zostaje zawieszony.

Wprowadzono tym samym szereg rozwiązań, przyjętych przez większość członków Rady Europy w okresie covidowym, i uczyniono to w sposób jasny, spójny i precyzyjny. Adresat tych norm mógł z łatwością dowiedzieć się jakie przysługują mu uprawnienia, jaki jest katalog ograniczeń pandemicznych i na podstawie jakich norm zostanie on uchylony.

Ostatecznie zawieszenie terminów sądowych i procesowych zostało uchylone w dniu 3 czerwca 2020 roku na podstawie art. 8 ustawy nr 16/2020.

4. Nowatorskie podejście w czasach kryzysu - Portugalia

Na szczególną uwagę zasługuje wprowadzone przez Portugalię rozwiązanie dotyczące, jednej z najważniejszych instytucji procesowych, a mianowicie doręczenia korespondencji sądowej i administracyjnej. Zgodnie z przywołaną ustawą 10/2020 zawieszono obowiązek potwierdzenia odbioru pisma przez adresata własnoręcznym podpisem, ale co najistotniejsze, zastąpiono go innymi odpowiednimi sposobami weryfikacji i wskazania daty doręczenia. Fundamentalność takiego rozwiązania, z punktu widzenia interesów obywateli, wynika stąd, iż pogodzone przeciwdziałanie pandemii z ochroną kluczowych praw człowieka. Właściwe doręczenie korespondencji bowiem może kreować potrzebę obrony w postępowaniach karnych, cywilnych czy administracyjnych, jak i inicjować prawa i obowiązki indywidualnych członków społeczeństwa.

Organizacja wymiaru sprawiedliwości Portugalii w okresie pandemii koronawirusa została skonstruowana w oparciu o niemal wszystkie europejskie rozwiązania mające na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.

Najważniejsze przyjęte instrumenty obejmowały w pierwszej kolejności obowiązki organizacyjne nałożone na każdego prezesa Sądu, który w oparciu o zindywidualizowane potrzeby i aktualną, dla danej miejscowości, sytuację pandemiczną, opracowywał plan awaryjnego funkcjonowania sądu i określał zasady osobistego uczestnictwa stron w pilnych postępowaniach (Ibidem).

W każdym sądzie, każdej instancji, łącznie z Sądem Najwyższym, utworzono wirtualne sale rozpraw. Takie rozwiązanie stworzyło możliwość prowadzenia w sposób bezpieczny i niezależny od czynników pandemicznych posiedzeń.

Jednym z kluczowych praw współczesnych procedur jest prawo do rzetelnego procesu. Przed ustawodawcą portugalskim postawiono zadanie zapewnienia równości praw wszystkich uczestników postępowania tak, aby zasada „równości broni” miała swój realny wymiar. Jej urzeczywistnieniem była możliwość dokonywania bez zbędnej zwłoki wszelkich czynności procesowych na każdym etapie sporu adiudykacyjnego w drodze telekonferencji lub wideokonferencji.

Kolejne nowatorskie rozwiązania dotyczyły samych orzeczeń. I tak ustawodawca portugalski przewidział możliwość ich opatrywania podpisem elektronicznym za pośrednictwem systemu zarządzania sprawami. W razie orzeczeń wydawanych w składach wieloosobowych podpis innych sędziów można było zastąpić oświadczeniem sędziego sprawozdawcy, który składał pisemne zapewnienie co do wyniku głosowania większości (art. 15-A dekretu z mocą ustawy nr 10-A/20). Dostęp do systemu zarządzania sprawami zapewniono poprzez ultra bezpieczną sieć VPN (wirtualna sieć prywatna).

W celu uzyskania informacji od sądów zalecono korzystanie z poczty elektronicznej lub telefonu.

Przeciwdziałaniu przewlekłości postępowań służyło systemowe zorganizowanie dla pracowników wymiaru sprawiedliwości pracy zdalnej. Sędziowie pracowali normalnie ze swoich domów, w których zainstalowano system zarządzania sprawami. W razie potrzeby mogli udać się do budynku sądu. Jedynym ograniczeniem sprawnego funkcjonowania systemu portugalskiego sądownictwa był okres między 17 marca a 15 kwietnia 2020 roku, kiedy to sądy drugiej instancji i Sąd Najwyższy rozpoznawały wyłącznie sprawy pilne (Ibidem).

Analiza działalności portugalskiego wymiaru sprawiedliwości za dwa pierwsze kwartały 2020 roku wskazuje, że bez żadnych zakłóceń zadziałał system przydzielania spraw z podziałem na pilne i niepilne. Katalog spraw pilnych w systemie portugalskim był identyczny z podobnymi katalogami utworzonymi w pozostałych krajach UE i odnosił się do spraw związanych z prawami podstawowymi. Dla przykładu można wskazać sprawy związane z zapewnieniem ochrony osobom małoletnim czy też dotyczące orzeczenia tymczasowego aresztowania. Samym sędziom zapewniono elastyczność w podejmowaniu decyzji co do wyznaczania posiedzeń w sprawach, w których uznali to za konieczne, jak chociażby w celu niedopuszczenia do nieodwracalnej szkody.

Kolejnym ciekawym rozwiązaniem legislacyjnym była możliwość wydawania orzeczeń przez Sądy w sprawach, które co prawda nie miały pilnego charakteru, ale w których strony zgodziły się, że dalsze prowadzenie postępowania dowodowego przez sąd nie jest niezbędne.

W przypadku konieczności przeprowadzenia czynności z obowiązkowym stawiennictwem strony w siedzibie każdego sądu okręgowego przygotowano wyodrębnione pomieszczenia wyposażone w środki ochronne i środki do dezynfekcji. W takim przypadku obowiązkiem każdego sędziego było dostosowanie liczby osób

w pomieszczeniach do poziomów zalecanych przez organy ds. ochrony zdrowia. Jednak nawet w rzadkich przypadkach osobistego stawiennictwa stron zalecono, aby do sądu udawały się wyłącznie osoby, które otrzymały wezwanie do stawienia się. W takim przypadku zgodnie z art. 14 ustawy nr 10-A/20 okazanie zaświadczenia lekarskiego potwierdzającego objęcie danej osoby kwarantanną uznawano za nieobecność usprawiedliwioną równoważną z działaniem siły wyższej.

Portugalska Wysoka Rada Sądownictwa podkreśla, że sądy, w okresie pandemii, pozostały głównym gwarantem praw podstawowych każdego obywatela.

Praktyczne informacje dotyczące funkcjonowania sądów krajowych w okresie stanu wyjątkowego zamieszczono na stronie internetowej Wysokiej Rady Sądownictwa <https://www.csm.org.pt/> .

W czasie stanu klęski żywiołowej najistotniejsze instrumenty przyjęte przez organy wymiaru sprawiedliwości uregulowano uchwałą Rady Ministrów nr 33-C/20 oraz wspólnym dokumentem Wysokiej Rady Sądownictwa, Dyrekcji Generalnej ds. Wymiaru Sprawiedliwości, Biura Prokuratora Generalnego, Wysokiej Rady Sądów Administracyjnych i Podatkowych oraz Dyrekcji Generalnej ds. Zdrowia pod nazwą „Środki na rzecz ograniczania ryzyka rozprzestrzeniania się wirusa w sądach” . Każdy z dokumentów dostępny był pod adresem <https://www.csm.org.pt/2020/05/07/medidas-para-reduzir-o-risco-de-transmissao-do-virus-nos-tribunais/> .

We wskazanym okresie wszystkie sądy pierwszej i drugiej instancji oraz Sąd Najwyższy i Wysoka Rada Sądownictwa przyjęły rozwiązania związane ze świadczeniem pracy przewidujące dostosowanie harmonogramów pracy lub wprowadzenie zastępczych zespołów pracowników wykonujących pracę na miejscu i pracujących częściowo zdalnie, bez uszczerbku

dla zasiłków rodzinnych, z jakich korzystają niektórzy pracownicy, a także wprowadzenie obowiązku pracy zdalnej w odniesieniu do sędziów i pracowników wymiaru sprawiedliwości należących do grup ryzyka.

Na szczególną uwagę zasługuje działalność Wysokiej Rady Sądownictwa, która przyjęła szereg dokumentów gwarantujących utrzymanie stabilnego poziomu zasobów ludzkich w sądach pierwszej instancji oraz zapewnienie gotowości do sprostania obciążeniu pracą, jakiego należy oczekiwać po wznowieniu biegu terminów w sprawach niemających pilnego charakteru. Do wskazanych rozwiązań należało m.in. przedłużenie kadencji prezesów sądów pierwszej instancji do 31 grudnia 2020 r. czy też ograniczenie procesu corocznego przenoszenia sędziów do sędziów sądów pierwszej instancji będących na okresie próbnym (w celu zapewnienia im miejsc w sądach pierwszego przydziału) oraz sędziów w sądach pierwszego przydziału (w celu zapewnienia im miejsc w sądach ostatecznego przydziału). Nie bez znaczenia było także zawieszenie procesu przenoszenia sędziów z sądów pierwszej instancji do sądów drugiej instancji, bez uszczerbku dla możliwości rozwoju ich kariery zawodowej (Ibidem).

Z punktu widzenia praw osób wykluczonych istotne wydaje się zapoznanie z systemowymi rozwiązaniami dotyczącymi postępowań w sprawie egzekucji świadczeń alimentacyjnych w stanie wyjątkowym i w stanie klęski żywiołowej. Nawet jeżeli w świetle przepisów dana sprawa nie miała pilnego charakteru, ale dotyczyła zastosowania środków związanych ze świadczeniami alimentacyjnymi, w wielu sądach tego rodzaju sprawy były nadal rozpoznawane, a sądy wydawały w tych sprawach orzeczenia i zarządzały środki egzekucyjne. Inaczej mówiąc sprawy te traktowano priorytetowo. Jeżeli dłużnicy należeli do osób znajdujących się w trudniej sytuacji materialnej organy

egzekucyjne odstępowały od czynności wypłacając alimenty ze środków Alimentacyjnego Funduszu Gwarancyjnego. Sami zaś komornicy prywatni nie zawiesili z urzędu toczących się postępowań egzekucyjnych służących odzyskaniu należności alimentacyjnych. Toczące się postępowania egzekucyjne zawieszano wyłącznie na wniosek dłużników, którzy powołali się na utratę dochodów, posiadanie statusu osoby bezrobotnej lub konieczność wzięcia przymusowego urlopu bezpłatnego z uwagi na stan pandemii (Ibidem).

5. Rozwiązania dotyczące systemu sprawiedliwości w Polsce

Portugalskie rozwiązania dedykowane systemowi sędowniczemu tylko w niewielkim zakresie zostały implementowane do polskiego wymiaru sprawiedliwości. Jeżeli chodzi o zastosowane w okresie pandemii środki to w przepisach przewidziano wstrzymanie rozpoczęcia i zawieszenia biegu terminów przedawnienia związanych z wykonaniem wyroków, terminów procesowych i sądowych, w tym w postępowaniach egzekucyjnych (Dz.U. 2020 poz. 568).

Przewidziano także możliwość przenoszenia spraw między sądami przez organ sądowy i na ściśle określony czas w sprawach pilnych wskazanych w przepisach szczególnych dotyczących ograniczania wpływu pandemii COVID-19 na polski system wymiaru sprawiedliwości (Ibidem).

Jak wynika z badań organizacji pozarządowych monitorujących adiudykacyjne rozwiązywanie sporów pandemia znacząco wpłynęła na funkcjonowanie polskiego wymiaru sprawiedliwości. Wiele rozpraw zostało odwołanych, a godziny pracy sądów oraz wstęp do nich został znacząco ograniczony.

Już w marcu 2020 roku liczba rozpraw/posiedzeń, które odbyły się w sądach okręgowych, była niższa względem marca 2019 roku.

Analiza danych wskazuje, że spadek był ponad dwukrotny. Przykładowo w Sądzie Okręgowym w Poznaniu w marcu 2020 roku odbyło się 824 rozpraw/posiedzeń w sprawach cywilnych, a rok wcześniej w tym samym okresie 2 057 (Klepczyński 2020, s.7).

Najwięcej rozpraw/posiedzeń we wszystkich sądach odbywało się w sprawach karnych, co jest niewątpliwie związane przede wszystkim z tym, że wiele spraw z tej kategorii znalazło się w tzw. wykazie spraw pilnych. Największe spadki w ilości odbytych rozpraw oraz posiedzeń odnotowano w kwietniu i maju 2020 roku. W wielu sądach, w poszczególnych wydziałach, nie rozpoznawano żadnych spraw. Dla przykładu w Sądzie Okręgowym w Białymstoku w kwietniu 2020 roku nie odbyło się żadne posiedzenie Sądu z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych oraz spraw gospodarczych (Ibidem). Podczas gdy w 2019 roku tych posiedzeń było odpowiednio 163 i 168. Podobna sytuacja miała miejsce w maju 2020 roku kiedy to w sprawach pracowniczych odbyło się jedno posiedzenie, zaś w sprawach gospodarczych ponownie żadne. Trend ten utrzymywał się w większości Sądów Okręgowych w Polsce do końca czerwca 2020 roku. Niemalże analogiczna sytuacja dotyczyła liczby rozpraw/posiedzeń, które w okresie marzec – czerwiec 2020 rok zostały odwołane. Przy czym tendencja ta jest zauważalna we wszystkich rodzajach spraw łącznie z karnymi. Dla przykładu mogą posłużyć ponownie dane z Sądu Okręgowego w Poznaniu. W marcu 2020 roku odwołano 1078 rozpraw/posiedzeń w sprawach cywilnych, a rok wcześniej w tym samym okresie odwołano tylko 226, karnych w marcu 2020 roku 629, a rok wcześniej w tym samym okresie 98, z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń w marcu 2020 roku 389, a rok wcześniej 110, gospodarczych w marcu 2020 roku 224, a w analogicznym okresie roku poprzedniego 55 (Ibidem). Epidemia SARS-CoV-2 miała

również przełożenie na liczbę spraw wpływających do sądów okręgowych. W znacznej większości w okresie marzec- czerwiec 2020 ich liczba spadła (Ibidem). Jednak spadek ten był znacznie niższy niż w przypadku spraw nierozpoznanych lub odwołanych i kształtował się w różnicy ok. 20-30% rok do roku.

Nie ulega jednak najmniejszej wątpliwości, że przyczyn takiego stanu można poszukiwać w corocznych sprawozdaniach CEPEJ i mogą one wynikać zarówno z podziału administracyjnego sądów, wprowadzonych nowelizacji procedur cywilnej i karnej w okresie bezpośrednio poprzedzającym pandemię, jak i sytuacji związanej z informatyzacją i cyfryzacją polskiego wymiaru sprawiedliwości.

W ocenie Polskiej Fundacji Helsińskiej, która przeprowadziła szczegółową analizę sytuacji w polskim sądownictwie wynika, że pomimo tego, że od czerwca 2020 roku wiele sądów stara się nadgonić zaległości, wcześniejsze odwoływanie rozpraw będzie miało ogromny wpływ na znaczne wydłużenie się trwania wszystkich postępowań sądowych. Fundacja podkreśla, że sposób działania sądów w okresie od marca do maja 2020 roku może doprowadzić do znacznej przewlekłości postępowań sądowych, co zawsze ma negatywne skutki dla stron postępowania.

Kolejną ważną przyczyną destabilizacji polskiego wymiaru sprawiedliwości były opóźnienia związane z systemem pracy pracowników sądów. Z powodu zakazów COVID-19 i kwarantanną codzienną absencje ocenia się na poziomie od 10 do 20 proc. pracowników sądów w Polsce. Niektórzy prezesi proszą swoich pracowników o pracę w domu, jednak nie jest to możliwe w każdym sądzie. Głównym wyzwaniem związanym ze stosowaniem pracy zdalnej w sądach jest brak możliwości dostępu do akt sądowych przez urzędników pracujących zdalnie. Według rocznych raportów CEPEJ, skuteczność i efektywność polskich sądów pogarsza się

od 2016 roku.

6. Europejska Komisja na rzecz Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości

Z punktu widzenia wykluczenia społecznego w wymiarze sprawiedliwości w okresie COVID-19 istotne wydają się standardy wypracowane w ramach europejskich organizacji międzynarodowych takich jak Unia Europejska czy Rada Europy. Szczególne znaczenie miała działalność regulacyjna CEPEJ, która wypracowała deklaracje w przedmiocie wyzwań wymiaru sprawiedliwości w okresie pandemii i po pandemii (CEPEJ 2020, 8 rev, Strasbourg, 10 June 2020).

Zadaniem Europejskiej Komisji ds. Skuteczności Wymiaru Sprawiedliwości Rady Europy jest wspieranie państwa członkowskie w poprawie efektywności i jakości ich systemów sądowych w celu zapewnienia, że działają one zgodnie ze standardami Rady Europy. CEPEJ dostrzegła, że pandemia COVID-19 to kryzys zdrowotny o poważnych konsekwencjach dla ludzi i społeczeństwa, który stworzył również wyzwania dla sądów i organów sądowych w państwach członkowskich. Dlatego CEPEJ przede wszystkim zachęcała państwa do refleksji nad innowacyjnymi środkami, które mogą pojawić się w systemach sądowych. Komisja na podstawie sprawozdań państw członkowskich zauważyła, że krajowe systemy wymiaru sprawiedliwości poczyniły znaczne wysiłki, aby w krótkim czasie dostosować się do nowych okoliczności i jak najlepiej wykorzystać istniejące zasoby, tak aby zapewnić sprawne funkcjonowanie swoich sądów. Najważniejszą refleksją było wielokrotnie pojawiające się stanowisko, iż kryzysu pandemicznego nie można wykorzystywać do usprawiedliwiania braków w systemach sądownictwa, a tym bardziej do obniżania standardów lub naruszania gwarancji prawnych. Tym

bardziej, że taki kryzys zdrowotny może się powtórzyć. Dlatego, w opinii CEPEJ, konieczne jest przygotowanie systemów wymiaru sprawiedliwości do skutecznego rozwiązywania problemów przy użyciu środków zapewniających ciągłość pracy sądów i powszechny dostęp do wymiaru sprawiedliwości przy jednoczesnym poszanowaniu praw jednostki. Główną osią gwarancji wyłączających wykluczenie społeczne w wymiarze sprawiedliwości w okresie pandemii stało się - w ocenie CEPEJ - siedem podstawowych zasad, wedle których powinien być skonstruowany wymiar sprawiedliwości każdego europejskiego państwa w okresie pandemii. Należą do nich: prawa człowieka i praworządność, prawo do sądu - powszechny dostęp do wymiaru sprawiedliwości, bezpieczeństwo uczestników, monitorowanie przepływu spraw, ich jakości i wydajności, cyfryzacja wymiaru sprawiedliwości, kształcenie i w końcu innowacyjność.

W treści przytoczonej deklaracji, trzon praw człowieka i praworządności wyznaczają zasady zawarte w artykule 5. (Prawo do wolności i bezpieczeństwa) oraz w artykule 6. (prawo do uczciwego i rzetelnego procesu) Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPC), które muszą być chronione przez cały okres pandemii i które powinny nabierać szczególnego znaczenia podczas kryzysu. Innymi słowy mówiąc naczelnym postulatem CEPEJ jest reguła, że zaufanie do wymiaru sprawiedliwości musi trwać nawet w czasach kryzysu.

Oczywistym jest, że stany nadzwyczajne wymagają natychmiastowej i pilnej reakcji. Jednak każda reakcja na stan nadzwyczajny musi być ściśle oparta na zasadach praworządności oraz musi szanować i chronić prawa człowieka. Środki nadzwyczajne muszą być zgodne z zasadami legalności, pewności prawa i proporcjonalności oraz muszą być stale poddawane ocenie. Przedstawiciele Rady Europy podkreślili, że w sprawie przepisów

dotyczących sytuacji nadzwyczajnych należy, w stosownych przypadkach, skonsultować się z organami sądowymi oraz przedstawicielami wymiaru sprawiedliwości. Wszelkie wprowadzane środki muszą mieć ustaloną datę końcową, a kontrola sądowa musi być możliwa we właściwym czasie.

Podczas pandemii zamknięcie sądów może być konieczne w celu ochrony zdrowia i bezpieczeństwa pracowników wymiaru sprawiedliwości i użytkowników sądów. Jednak należy to robić w sposób ostrożny i proporcjonalny, ponieważ prowadzi to do poważnego ograniczenia dostępu do wymiaru sprawiedliwości, co jest podstawową zasadą praworządności.

Publiczna służba wymiaru sprawiedliwości musi być utrzymywana w jak największym stopniu, w tym zapewnianie dostępu do wymiaru sprawiedliwości za pomocą alternatywnych środków, takich jak usługi on-line lub zwiększenie dostępu do informacji za pośrednictwem stron internetowych sądów i innych środków komunikacji (telefon, e-mail itp.) powinny stać się regułą, a nie wyjątkiem.

Lepsze konsultacje i koordynacja ze wszystkimi pracownikami wymiaru sprawiedliwości (w tym prawnikami, organami ścigania, mediatorami i służbami socjalnymi) pomogą zapewnić dobry poziom dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

Deklaracja szczególnie podkreśla, że wszyscy użytkownicy muszą mieć zapewniony dostęp do wymiaru sprawiedliwości, ale w czasie kryzysu zdrowotnego szczególną uwagę należy poświęcić grupom szczególnie wrażliwym, które są jeszcze bardziej narażone na tę sytuację. W związku z tym systemy wymiaru sprawiedliwości powinny priorytetowo traktować sprawy, które dotyczą tych grup, takie jak przypadki przemocy domowej, w szczególności wobec kobiet i dzieci, dotyczące osób starszych lub niepełnosprawnych lub dotyczące poważnych sytuacji ekonomicznych. Należy przy tym również wziąć pod uwagę podatności wynikające

z kryzysu.

Zapewnienie zdrowia i bezpieczeństwa wszystkich pracowników wymiaru sprawiedliwości, a także użytkowników w sądach, musi być priorytetem w trakcie i po kryzysie zdrowotnym. CEPEJ wyraża pogląd, iż należy wprowadzić środki bezpieczeństwa tak, aby zachować niezbędną fizyczną odległość na terenie sądu. Wszystkie środki należy przygotować w drodze konsultacji i jasno wyjaśnić wszystkim zainteresowanym, regularnie oceniać i dostosowywać do nowych okoliczności.

Kolejną dyrektywą wynikającą z treści deklaracji CEPEJ jest otwartość na pracę zdalną dla pracowników wymiaru sprawiedliwości. Powinni być wyposażeni w niezbędny bezpieczny sprzęt informatyczny. Szczególną uwagę należy zwrócić na ich dobre samopoczucie podczas pracy zdalnej, a w szczególności na to, że są to wyjątkowe warunki pracy, które mogą wymagać odpowiedniego wsparcia.

CEPEJ akcentuje, że dobrze funkcjonujące systemy zarządzania sprawami i mechanizmy gromadzenia danych statystycznych dotyczących funkcjonowania sądów są szczególnie istotne w czasie kryzysu zdrowotnego. Prezesi sądów, sędziowie i organy odpowiedzialne za zarządzanie sądami powinni nadal monitorować sprawy i zarządzać nimi zgodnie ze swoimi obowiązkami, nawet zdalnie. Obejmuje to segregację spraw oraz ewentualną hierarchizację i redystrybucję spraw w oparciu o obiektywne i uczciwe kryteria oraz zapewnienie sprawiedliwości wysokiej jakości. Biorąc pod uwagę liczbę spraw, które nie mogły zostać rozpatrzone, oraz odroczenia rozpraw, zasoby ludzkie i wsparcie budżetowe powinny pomóc sądom we wdrożeniu planu mającego na celu wyeliminowanie opóźnień. Umożliwienie lepszej i elastycznej alokacji zasobów ludzkich jak najbliżej lokalnej rzeczywistości w trakcie i po kryzysie ma zasadnicze znaczenie dla zapewnienia nadzwyczajnego funkcjonowania sądów i zapobiegania

zaostrzeniu istniejących trudności w systemach sądowniczych.

Nie sposób polemizować z twierdzeniem deklaracji, iż odwołanie się do technologii informatycznych daje szansę na dalsze funkcjonowanie publicznej służby wymiaru sprawiedliwości w czasie kryzysu zdrowotnego. Jednak jego szybkie pojawienie się i nadmierne stosowanie może również przynieść negatywne konsekwencje. Rozwiązania informatyczne, takie jak usługi online, przesłuchania zdalne i wideokonferencje, a także przyszły rozwój cyfrowego wymiaru sprawiedliwości muszą zawsze przestrzegać praw podstawowych i zasad uczciwego procesu. Aby zmniejszyć ryzyko nieodłącznie związane z wdrażaniem IT, ich wykorzystanie i dostępność dla wszystkich użytkowników powinny mieć jasną podstawę prawną. W tym względzie szczególną uwagę należy zwrócić na grupy wykluczone cyfrowo. Dlatego też wpływ stosowania tych technologii na wymiar sprawiedliwości powinien być poddawany regularnej ocenie, a w razie potrzeby należy podejmować środki zaradcze. Zapewnienie bezpieczeństwa cybernetycznego i ochrony danych osobowych musi być priorytetem.

Kolejnym elementem budowy wymiaru sprawiedliwości w nowych realiach pandemicznych i post pandemicznych jest konieczność szkolenia kadr wymiaru sprawiedliwości. Ma ono fundamentalne znaczenie dla skutecznego zarządzania kryzysem zdrowotnym w przyszłości. Szkolenie to powinno być dostosowane do pojawiających się potrzeb, w tym do korzystania z IT. Dlatego koniecznym jest opracowanie nowych programów nauczania, tak aby wspierać pracowników wymiaru sprawiedliwości w trakcie i po kryzysie zdrowotnym. Zamknięcie sądów i wprowadzone środki blokujące mogą pozwolić pracownikom wymiaru sprawiedliwości poświęcić więcej czasu na szkolenie w domu, w bezpiecznym środowisku, zaś instytucje szkoleniowe powinny rozwinąć wykorzystanie platform e-learningowych.

Pandemia COVID-19 była również okazją do wprowadzenia innowacyjnych praktyk awaryjnych. CEPEJ postuluje powinność opracowania strategii transformacji wymiaru sprawiedliwości, aby wykorzystać korzyści płynące z nowo wdrożonych rozwiązań. W jej ocenie należy ponownie rozważyć niektóre aspekty tradycyjnego funkcjonowania sądów (relacje z mediami, poziom wykorzystania nowych technologii, zwiększone odwoływanie się do alternatywnych metod rozwiązywania sporów, w szczególności mediacji). Do transformacji sądownictwa na przyszłość należy podchodzić w pozytywny sposób i zawsze z poszanowaniem praw podstawowych zagwarantowanych w EKPC. Należałoby również utrzymać niezbędny dialog między wszystkimi podmiotami w wymiarze sprawiedliwości i wykorzystać nowe relacje, jakie powstały między sędziami, prokuratorami, pracownikami sądów, prawnikami, organami ścigania, notariuszami, mediatorami i biegłymi w okresie kryzysu.

W konkluzji deklaracji wskazano, że w ciągu ostatnich 15 lat CEPEJ opracował swoje metodologie, narzędzia i najlepsze praktyki w zakresie analizowania i wspierania wydajności i jakości systemów sądowych. Narzędzia te mogą być przydatne zwłaszcza w okresie kryzysu i w jego następstwie, wyciągając wnioski - pozytywne i negatywne - w ramach procesu oceny w celu poprawy funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Deklaracja zasad stanowi podstawę ewentualnego nowego planu działania (*feuille de route*) CEPEJ, aby zapewnić państwom członkowskim wytyczne w okresie kryzysu, który ma wpływ na publiczną służbę wymiaru sprawiedliwości.

7. Podsumowanie

Konkludując, instytucje odpowiedzialne za funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości podjęły natychmiastowe kroki przeciwdziałające powstaniu wykluczenia COVID-19 w ramach wymiaru sprawiedliwości. Przyjęte rozwiązania dotknęły każdą ze sfer działania wymiaru sprawiedliwości – sądownictwo, prokuraturę oraz zawody prawnicze. Nadzwyczajne środki zostały podjęte przez niemal wszystkie kraje europejskie wyznaczając nowe standardy postępowania. Powszechnym skutkiem pandemii, szczególnie w jej pierwszych tygodniach było całkowite lub częściowe zawieszenie pracy sądów i organów, do których obywatele i przedsiębiorcy mogą chcieć uzyskać dostęp, tymczasowa niemożność uzyskania pomocy prawnej, trudność w uzyskaniu dostępu do informacji, których zazwyczaj udzielają właściwe organy, opóźnienia w wykonaniu orzeczenia w kontekście transgranicznym lub trudnościami w doręczeniu pisma sądowego i konieczność tymczasowej zmiany środków komunikowania się organów sądowych ze społeczeństwem (poczta elektroniczna, połączenia telefoniczne lub poczta tradycyjna). Jednak wypracowane, w sytuacji wymuszenia, reguły postępowania przyczyniły się do znacznego ograniczenia naruszeń praw człowieka. Nowe zasady postępowania, często oparte na rozwiązaniach związanych z nowymi technologiami znacznie ograniczyły wpływ pandemii na dotychczasową dynamikę efektywności i skuteczności krajowych wymiarów sprawiedliwości. W oparciu o przeanalizowane dane można prognozować, iż przyjęte rozwiązania nadzwyczajne wpłyną na systemową poprawę wymiaru sprawiedliwości w okresie post-covidowym.

Bibliografia:

Literatura:

- Oficjalna Strona Unii Europejskiej 2020, zakładka *Informacje prawne*, https://e-justice.europa.eu/content_legal_notice-365-pl.do?init=true, 01.03.2021
- e-justice 2021, *Europejski portal e-sprawiedliwość - Wpływ pandemii COVID-19 na wymiar sprawiedliwości*, https://e-justice.europa.eu/content_impact_of_covid19_on_the_justice_field-37147-pl.do, 01.03.2021
- CSM 2020, Oficjalna Strona Internetowa Unii Europejskiej 2020, <https://www.csm.org.pt/2020/05/07/medidas-para-reduzir-o-risco-de-transmissao-do-virus-nos-tribunais/>, 01.03.2021
- CEPEJ 2020, European Commission for the Efficiency of Justice, <https://translate.google.com/translate?hl=plsl=enu=https://www.coe.int/en/web/cepejprev=searchpto=aue>, 01.03.2021
- Klepczyński A., et al. (2020), *Sądowy kalendarz w dobie lockdownu... Analiza HFPC o pracy sądów w pierwszym okresie epidemii*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa

Aktyw prawne:

- StF: BGBl. I Nr. 16/2020; Bundesgesetz betreffend Begleitmaßnahmen zu COVID-19 in der Justiz (1. COVID-19-Justiz-Begleitgesetz – 1. COVID-19-JuBG) (NR: GP XXVII IA 397/A AB 112 S. 19. BR: AB 10288 S. 904.), Ustawa o środkach i działaniach podjętych w stanie wyjątkowym ogłoszonym decyzją Zgromadzenia Narodowego z dnia 13 marca 2020 r. oraz o przeciwdziałaniu skutkom pandemii
- D.L. 17 marzo 2020, n. 18; Dekret z mocą ustawy nr 18 z dnia 17.03.2020,

zwany dekretem „Cura Italia”

Dz.U. 2020 poz. 568; Rozwiązania zawiera ustawa specjalna pt. „Tarcza antykrzysowa” przyjęta przez Sejm w dniu 28 marca 2020 r. Tarcza antykrzysowa to specjalna ustawa horyzontalna zawierająca szereg zapisów związanych z sytuacją epidemiczną.

62/2020 Z. z.; ustawa nr 62/2020 Coll. o określonych środkach nadzwyczajnych ustanowionych w związku z epidemią COVID-19 oraz o środkach ustanowionych w obszarze wymiaru sprawiedliwości, <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2020/62/>, 01.03.2021

Nybroe 2020; M.G. Nybroe Plan for reopening the Courts of Denmark May 2020, Special Advisor and International Coordinator, Danish Court Administration, Department for Development and Organization, <https://rm.coe.int/plan-for-reopening-of-the-courts-of-denmark/16809e5a14>, 01.03.2021

BMJV Corona 2021; https://www.bmjv.de/DE/Themen/FokusThemen/Corona/Corona_node.html, 01.03.2021

Real Decreto-ley 16/2020, de 28 de abril; Dekret królewski z mocą ustawy 16/2020 z dnia 28 kwietnia 2020 roku w sprawie środków proceduralnych i organizacyjnych dotyczących COVID-19 w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości

Uradni list RS, št. 165/20 in 2/21; Dekret Prezesa Sądu Najwyższego Republiki Słowenii z dnia 30 marca 2020 roku na podstawie art. 83a ustawy o sądach i ustawy o środkach tymczasowych w odniesieniu do sądowych, administracyjnych i innych spraw publicznoprawnych dotyczących kontroli rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych SARS-COV-19 (Covid-19) (ZZUSUDJZ)

Nr. 579, 2020-06-10, paskelbta TAR 2020-06-11, i. k. 2020-12723; Uchwała nr 207 z 2020 roku Rady Sądownictwa Republiki Litewskiej „O ogłoszeniu

kwarantanny na terytorium Republiki Litewskiej” opublikowana przez Rząd Republiki Litewskiej

На основание чл. 101, ал. 3 от Конституцията на Република България; Ustawa o środkach i działaniach podjętych w stanie wyjątkowym ogłoszonym decyzją Zgromadzenia Narodowego z dnia 13 marca 2020 r. oraz o przeciwdziałaniu skutkom pandemii

Règlement grand-ducal du 18 mars 2020; Règlement grand-ducal du 18 mars 2020 portant introduction d’une série de mesures dans le cadre de la lutte contre le Covid-19, www.legilux.public.lu/eli/etat/leg/rgd/2020/03/18/a165/consolide/20200403, 01.03.2021

Uradni list RS, št. 36/20 in 61/20; ustawa o sądach i ustawy o środkach tymczasowych w odniesieniu do sądowych, administracyjnych i innych spraw publicznoprawnych dotyczących kontroli rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych SARS-COV-19 (Covid-19), http://www.sodisce.si/sodni_postopki/objave/2020041013584651/, 01.03.2021

CEPEJ 2020; 8 rev, Strasbourg, 10 June 2020 CEPEJ Declaration lessons learnt and challenges faced by the judiciary during and after the covid-19 pandemic, European Commission For The Efficiency of Justice, CEPEJ (2020)8 rev, Strasbourg, 10 June 2020, <https://www.coe.int/en/web/cepej>, 01.03.2021